

חברים יקרים,

זהו, תם עידן. ראשית הציוויליזציה האנושית מגיעה אל סיומה. אחרון האבות נאסף אל אבותיו ונקבר במערת המכפלה.

רגע לפני מותו ולפני סיום הספר, יעקב מברך את שני נכדיו - בניו של יוסף, אפרים ומנשה - ואת שניים עשר בניו. חלק מהברכות נפלאות ומרוממות נפש, וחלקן קשות ומעיקות, אפילו מזעזעות.

בבואו לברך את בניו הוא אומר להם: (בראשית מ"ט, א) **הַאֲסֹפוּ וְאֶגִּידָה לָכֶם אֵת אֲשֶׁר יִקְרָא אֶתְכֶם בְּאַחֲרֵית הַיָּמִים.**

יעקב לא מזמין אותם לקבל את ברכת האב לבניו, הוא מתכוון לנבא להם עתידם! זה מאוד תמוה.

אלא שתכניתו משתבשת. רש"י אומר: **"בקש לגלות את הקץ ונסתלקה שכינה ממנו והתחיל אומר דברים אחרים"**. כלומר, הוא התכוון אמנם לספר להם מה מחכה להם בהמשך הדרך, אבל הנבואה הסתלקה ממנו.

כמה טוב שנסתלקה השכינה ממנו ולא יכול היה לנבא להם את עתידם. ניבוי העתיד הוא סוג של עבודת אלילים. הדמות התורנית שהייתה הכי קרובה לניבוי העתיד הייתה יוסף, בנו האהוב של יעקב. הוא הרי זה שחלם חלומות נבואיים, ופרש פירושים עתידיים לאלה שבאו אליו להשמיע לו את חלומותיהם - שר המשקים ושר האופים וכמובן, פרעה.

ניבוי העתיד הוא דבר אלילי - בהגדרה - כי הוא יוצא מנקודת הנחה שישנה תכנית אחת מסוימת, והיא עתידה להתגשם, לנו נותר רק לנסות לגלות מה צופן לנו אותו עתיד ידוע מראש ולהתמסר לו.

הדרך העברית מציעה שאין עתיד צפוי מראש. שאפילו אין תכנית! את העתיד אנחנו מייצרים כל רגע מחדש. יש שיאמרו שלא אנחנו מייצרים אותו, אלא הבורא. מבחינתי זה היינו הך - הבורא שבורא את עולמו כל יום מחדש פועל דרכנו, בני האדם. אדם שמחובר לבורא - ללא קשר לכיפה או לציצית - מחובר ל"כוח" הבורא את המציאות כל רגע מחדש - וכל אחד יכול לקרוא ל"כוח" הזה בשם שנוח לו.

יונה הנביא ידע זאת היטב. הוא ידע שאין תכנית. לכן הוא ברח מאלוהים ששלח אותו לנינווה, העיר הגדולה ביותר באיזור באותה תקופה, כדי שיתנבא שם בכיכר העיר ויזהיר את תושביה שבשל חטאיהם הקשים **"עוֹד אַרְבָּעִים יוֹם וְיָנִיחָה נְהַפְכָת"**. יונה הכיר את אלוהי ישראל... הוא הכיר את האיכות הזאת, את ה"כוח" הזה, הוא הכיר את האמת הגדולה - שאין עתיד מוכתב מראש. הוא ידע שבני האדם יכולים לשנות את העתיד בהינף יד.

יעקב היה במצרים - ארצו של בנו, יוסף - שבע עשרה שנים. כנראה יותר מדי זמן, כי הוא התחיל לחשוב כמו המצרים: שישנו גורל מוכתב מראש, שישנה תכנית. החשיבה הזאת, שלצורך העניין נקרא לה חשיבה מצרית, היא חשיבה מקבעת. היא כלא. היא מהות העבדות. יוסף עלה לגדולה במצרים כי הוא התאים למצרים ככפפה ליד. גם הוא האמין בגורל. יוסף נקרא "צדיק" משום שקיבל על עצמו בהתמסרות יוצאת דופן את גורלו - להיות מושלך לבור על ידי אחיו, להיות נמכר לעבדות, להגיע לגדולה בבית אדונו, ושם להיות מואשם בתקיפה מינית, להיות מושלך לכלא לשנים רבות, וכל זאת, כדי לממש את התכנית האלוהית - את הגורל: שהוא יוכל להציל את משפחתו מן הרעב המאיים לכלות את המזרח התיכון.

כשיוסף ואחיו שבים מצריימה ממסע הלוויה רב-הרושם שעשו לאביהם, האחים חוששים שכעת יוסף יתנקם בהם על מה שהם עשו לו. הוא מרגיע אותם (שוב), ואומר: (בראשית מ', י"ט-כ) **אֵל תִּירָאוּ, כִּי הִתַּחַת אֱלֹהִים אֲנִי? וְאַתֶּם חֲשַׁבְתֶּם עָלַי רָעָה, אֱלֹהִים חֲשָׁבָה לְטֹבָה, לְמַעַן עֲשֶׂה כִּיּוֹם הַזֶּה לְהַחִיית עַם רַב.** יש "תכנית אב", אומר להם יוסף. זו לא אשמתכם שמכרתם אותי למצרים. עשיתם את מה שהייתם אמורים לעשות, רק לא ידעתם. יוסף אמנם יוצא צדיק גדול, אבל מבחינה עברית הוא טועה. האחים עשו דבר שלא יעשה. המעשה שלהם ילווה את עם ישראל ככתם נוראי. ביום כיפור כל שנה קוראים את האגדה המזעזעת אודות עשרת הרוגי המלכות - עשרת הרבנים הגדולים, ביניהם רבי עקיבא - שהוצאו להורג בצורה אכזרית ביותר על ידי הרומאים, כעונש על חטאם של האחים!

אבל... אם אין גורל, ואין תכנית, ואין עתיד קבוע מראש,.... אז מה בכל זאת יש? מה מכתוב את מעשינו? מה מוביל אותנו בדרך? מה מנחה אותנו? הרי גם יונה הנביא, שיודע שאלוהים ישנה את תכנית האב המקורית ברגע שאנשי נינווה יתעשתו, ברח מהשליחות שהוטלה עליו. אם הוא באמת בן חורין, מדוע אינו יכול פשוט לומר לאלוהים, "לא תודה, אני בוחר לעשות משהו אחר"? מדוע אלוהים רודף אחריו אל הים ואפילו אל מעי הדג?

זו שאלה מאוד קשה! היא קשה כי היא נוגעת למהות הקיום.

אני אעזר שוב דווקא בשפינוזה - זה שהוחרם על ידי היהודים (ועל ידי כולם למעשה - הכנסייה, ממשלת הולנד, האליטה האינטלקטואלית) - והנה הוא היה אולי יותר מאמין ויותר "עברי" מכולנו. שפינוזה לא האמין בחופש בחירה, לפחות לא במובן הצר של המילה. הוא היה דטרמיניסט. כלומר, הוא האמין שלכל דבר יש סיבה הכרחית שגרמה לו לקרות, ולא יכול היה להיות אחרת. אבל, הוא טען, ישנו חופש בחירה אחד, חופש בחירה אולטימטיבי, והוא חופש הבחירה האלוהי (כן, שפינוזה האמין בקיומו של אלוהים, ואף הוכיח את קיומו). חופש הבחירה האלוהי נתון לכל אדם באשר הוא. חופש הבחירה האלוהי הוא: לפעול מתוך עצמיות המלאה, האותנטית, האינהרנטית. להיות נאמן לחלוטין ל"קונטוס" שלך - לצו האלוהי שטמון בך להיות לחלוטין ולממש את הווייתך.

התפיסה הזאת היא נפלאה, כי היא מציעה לנו שבכל זאת יש "תכנית". ה"תכנית" היא הפוטנציאל האותנטי הטמון בך. ההווה שלך. אתה יכול לבחור להיות נאמן לה... או שלא. אתה יכול לברוח לתרשיש על גבי אוניה. אבל גם שם, וגם במצולות ואפילו במעי הדג, אתה תפגוש שוב חבר קרוב - את עצמך.

לכן, אתה עצמך, עם הפוטנציאל הטמון בך, זו תכנית האב הגדולה.

השאלה איננה מה יקרה או מה לא יקרה. השאלה היא אפילו לא אם תממש את מי שהנך. השאלה היחידה היא אם תהיה אחד עם מי שהנך.

אברם היה צריך לצאת למסע כדי להיות מי שהוא - אברהם. יצחק היה צריך להעמיק את הבארות שחפר אביו כדי להיות מי שהוא. יעקב היה צריך להיאבק באיש המסתורי ההוא כל אותו הלילה כדי להכיר את עצמו, את מי שהוא - ישראל. יוסף היה צריך להיות מופשט בכוח על ידי אחיו מכתונת הפסים המפנקת שכיסתה על עצמיותו, ושוב להיות מופשט בכוח ובהשפלה ממעיל המשרת הראשי על ידי אשת אדונו, ולהירקב בכלא המצרי, כדי להכיר את עצמו - צפנת פענח.

יוסף אולי טעה בעניין אחיו. הגיע להם עונש. עונש איננו נקמה. **עונש הוא המחיר שאתה משלם כשאתה בוגד במהותך.** כי עולמך לא ישקוט, עד שתפגוש שוב את עצמך. זהו חופש הבחירה היחיד שיש לך.

העבודה שבלב

אז איך ייראו חיינו אם נדע שאין תכנית, שאין עתיד ושאין גורל? אלו כוחות יתגלו בנו אם נכוון את התודעה שלנו למהות הפנימית, האינהרנטית, שהננו - המהות אשר באה להתממש בעולם? איזו חירות פנימית תתגלה לנו כשנכיר, יום אחרי יום, וכל רגע מחדש, את המהות הזאת, המבקשת להתבטא, להתממש, להיות?

תם ונשלם ספר בראשית. חזק חזק ונתחזק.

שבת שלום,

אלישע